

FÖRENINGEN SÖDERMALM

MEDDELANDEN NR 67 - 2026

Syster Karin, husmor vid barnsjukhuset Samariten på Ringvägen 1950, invigt 1890

Sjukvården på Södermalm

Årets tema är sjukhus och vårdhem på Södermalm, idag och i svunnen tid.

Trevlig läsning!

KÄRA MEDLEMMAR

Nu är det min tur att ta över stafettpippen från Topsy Bondesson som blev ordförande 2002 och som avled alldeles nyligen. Hon är djupt saknad. Se sid 16.

Jag tänkte presentera mig lite kort. Född i London 1958, uppvuxen på Södermalm. Mamma svensk, pappa från Indien. Gift med Mikael, fyra döttrar.

Jag har alltid bott på Söder och alltid jobbat på Kungsholmen. Hemadresserna har varit många, Bergsundsgatan, Drakenberg, Åsögatan, Götgatan, Fatburgsgatan och så Hornsgatan de senaste 25 åren. Jag är en odlare och har liksom Topsy min fasta punkt på sommaren i en koloniträdgård i Tantolunden.

Alltsedan jag var ung har Stockholm fascinerat mig. Varje gata är som ett kapitel i en bok, som du kan fördjupa dig i. Jag började studera historia, efter en fil. kand blev det arkivarieutbildning och anställning på Stockholms Stadsarkiv.

Våren 1984 var jag mycket hemma med sjuka barn och hade tid att lusläsa tidningen. I media var det stora rubriker, ett nytt lokalt parti hade lyckats ta sig in i kommunfullmäktige i Stadshuset.

Stockholmspartiet kallade de sig och deras företrädare ville driva sakpolitik befriad från vänsterhögerskalan.

Jag kände mig omedelbart besläktad med dessa genuina stockholmare som ville få ett slut på toppstyrningen i Stadshuset. De flesta hade varit med under almsstriden och det hade även jag, fast mina föräldrar inte hade en aning. Sagt och gjort, jag hörde av mig till partilokalen som låg på Gamla Brogatan och hux flux stod jag på valsedeln.

Jag gjorde min debut i talarstolen 1985. Det blev många år i hetluften. Närmare bestämt 28 år som folkvald. Nu är det Södermalm som gäller. Det känns härligt att ägna sig åt sin egen stadsdel och få fördjupa sig i hus, gator och enskilda människors öden.

Det ska bli så roligt att tillsammans med de andra i styrelsen fortsätta att hitta på roliga aktiviteter och skriva i vår fina medlemstidning. Vill du veta mer om min historia och vad jag sysslar med kan du titta in på min hemsida, www.stellafare.se

Vi ses!

Stella Fare

LÄKEKONSTENS FRAMSTEG

Hippokrates avvisade tanken på att sjukdomar var gudanycker och straff, något som kristen tradition långt in på medeltiden baserade vården på: att synd vållar lidande. Själens skulle göras ren.

Med sin teori om obalans mellan kroppsvätskorna fokuserade Hippokrates på symptomen och grundade därmed läkekonsten. På 1600-talet började hans teori sättas i fråga då forskningen sakta gjorde nya rön. Det blev inledningen på en accelererande framgång som pågår än, med allt effektivare behandlingar.

På 1700-talet testades inympning av smittkoppor som skydd och 1774 upptäckte Benjamin Jesty att kokoppor skyddade lika väl. Säker vaccinering var född.

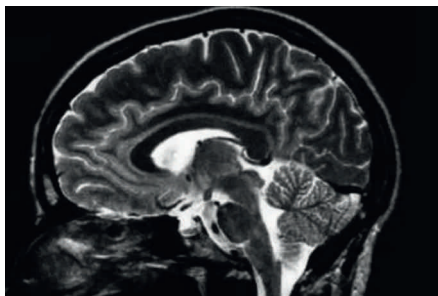
Flera märkte i början på 1800-talet att renlighet kraftigt minskade spridningen av sjukdomar och mycken möda lades ner såväl på sterilisering, som på tillgång till rent vatten och på avlopp.

Anestesi utvecklades med kloroform och eter så att operationer kunde utföras smärtfritt.

Flera vacciner tillkom, mot koleran, mjältbrand och rabies. Efter sekelskiftet 1900 även mot difteri

och TBC. Syfilis kunde botas. Insulin framställes. Och 1928 fann Alexander Flemming penicillin vilket räddat ca 100 miljoner liv sedan det infördes på 1940-talet.

Röntgenstrålning som diagnosmetod och för behandling av tumörer fick sitt genombrott liksom andra moderna tekniker.

MRI-snittbild av hjärna

Inom psykiatrin hade från 1800-talet läkarna fruktlöst provat flera grymma sätt att med obehag, smärta eller skräckupplevelser bota patienterna. Medicinerna lät vänta på sig till 1950-talet då psykofarmaka infördes.

Sjukvården och omsorgen av idag kan nu leverera en helt annan livskvalitet än i gångna tider tack vare denna utveckling, om än under ständig resursbrist. Kraven på vårdpersonalens kompetens har samtidigt blivit mycket högre än de var förr.

Källor: The Evolution of Medicine
Timeline of medicine (Wikipedia)
Text: Johan Murray

DANVIKENS HOSPITAL

Denna rundtur i tid och rum bland Söders vård- och omsorgsinrättningar tar sin början längst i öster och i slutet av medeltiden.

På näset mellan Hammarby sjö och Saltsjön invid den strida Danviks ström låg redan en hammar-smedja när Thure Bielke åren 1540-43 anlade en mjölkvarn där. Den var i bruk ända till 1900.

Båda kom tillsammans med arrendegårdar och tullavgifter att bli goda inkomstkällor för det hospital Gustav Vasa 1551 bestämde skulle byggas i Danviken. Han önskade efter pesten 1548 få bort Stockholms Hospital från det fd klostret på Gråmunkeholmen, nuvarande Ridдарholmen.

Det hospitalet var en sammanslagning av stadens fem redan under katolsk tid verksamma välgörenhetsinrättningar som inhyste fattiga, sjuka men även betalande åldriga borgare. Kungen klagade över att hospitalet stank och förorenade vattnet i staden.

I Danviken skulle ett trähus byggas vid Saltsjöns strand med stora och många fönster. Det skulle ha en kyrksal i mitten med sjukstugor på var sida, som ett Helgeandshus, ordnade så att de boende kunde delta i gudstjänsterna utan att behöva lämna sängarna.

De spetälska skulle bo i ett separat hus.

1568 blev den första anläggningen klar och rymde ett hundratal vårdade och ett femtiotal i personalen.

Danviken blev en liten stadsdel för sig i stadens utkant, med en vårdanstalt utan läkare.

Vård vid den här tiden, när bot nästan inte fanns, handlade mer om självläkning, lindring, själavård och isolering. Medicineringen bestod av huskurer och en del undergörande medel.

Från början tog Danviken också emot veneriskt smittade. Vid 1700-talets början byggdes ett kurhus eller "*salivationshus*" för behandling med kvicksilver av syfilis, som nu blivit vanlig.

På 1640-talet uppfördes ett blygsamt dårhus där man "*dårar och vettvillingar insätta kan, om så behöves*". Verksamheten växte delvis pga häxprocesserna och 1788 togs saltsjuderiet intill i anspråk för dårar och veneriskt sjuka.

1683 inrättades ett hem för hittebarn, och en skola med präst för deras undervisning.

Vid början av 1700-talet var flera hus mycket förfallna och 1718–1725 uppfördes den befintliga sjukhusbyggnaden av sten, ritad av hovarkitekten Göran Josuæ Adelcrantz.

Karta från 1774

Planlösningen med kyrka och sjukavdelningar efterliknade den tidigare, men kyrkan byggdes nu på valv över kvarnbäcken. Likadant gjorde man med ett avträde, så att vattnet på sin väg till Saltsjön kom att göda trädgården.

Utbildade läkare saknades än och de sårsjuka behandlades av stadens barberare.

Vid mitten av 1700-talet började stadens församlingar med egen fattigvård (se sid 14).

Fram till mitten av 1800-talet avvecklades successivt all annan vårdverksamhet än den för de betalande, som nu utgör stiftelsen Danvikshem vars nya byggnad uppfördes 1910-1915.

Foto från sydost 1878 av C P Löfman

Källor: Stockholm 700 år (von Platen), Hans Björkman Kring Hammarby Sjö och Svensk uppslagsbok. Text: Johan Murray

KATARINA SJUKHUS

I kvarteret Tegen utmed Bjurholmsgatan byggde Olof Ström på 1740-talet ett bryggeri, då Stockholms största. 20 år senare ärvde hans betjänt Anders Willman företaget och drev det till 1775 då staten monopoliserade brännvinstillverkningen. Tiden som kronobränneri varade till 1831 då fastigheten blev ett provisoriskt sjukhus för epidemier.

Sedan pesten avklingat efter det stora utbrottet 1710-11 var det scharlakansfeber, difteri, fläcktyfus, smittkoppor, dysenteri och kolera som hotade mest. 1774 upptäcktes i England att man kunde vaccinera mot smittkoppor med kokoppor. 1816 blev denna vaccinering av barn obligatorisk.

1878 omorganiserades provisoriet till ett vanligt sjukhus som fick namnet Katarina Sjukhus, men vården av smittsamma sjukdomar där fortsatte, kompletterat med några epidemiplatser i det fd häkttet (Bysis) på Hornsgatan.

1898 inreddes 32 platser för sinnessjuka i Bysis, utökat 1903 med Katarinas alla 106 vårdplatser. Det förslög inte heller, så nya inrättades på Bondegatan och Södermannagatan. På sju år skapades 248 provisoriska platser för

sinnessjuka innan man beslutade att bygga Långbro sjukhus, avsett för en mänskligare vård.

Orsaken till ökningen var inte bara en större befolkning, utan också en mer vetenskaplig syn på psykiatri. Man försökte ge individuell behandling, inte isolera dårar. De flesta intagna hade paralyse général, som var ett sent stadium av syfilis.

Verksamheten vid Katarina Sjukhus pågick ända till 1935, och ett par kända personer har varit där. Gustaf Fröding 1888 och den vilt agressive drogmissbrukaren Hermann Göring 1925 (i ett dygn innan han förflyttades till Långbro).

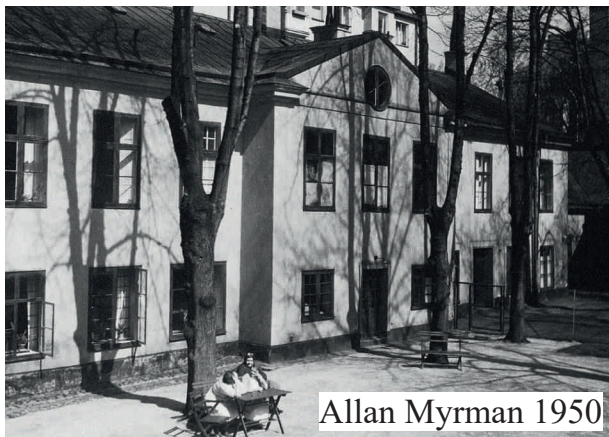
Källor: Stockholm 700 år (von Platen)
Stockholms kommunkalender 1907
Psykiatrins historia av C Dahlström
DN 1996-12-08, langbrosjukhus.se
Text: Johan Murray

STIGBERGETS-ÅSÖ SJUKHUS

När Katarina Sjukhus omorganiserades till sinnessjukhus blev det brist på vanliga platser. Då hyrdes och inreddes ett nytt hus i kvarteret Oron i nuv Axel Landquists park vid Åsögatan. Bilden till höger.

Den 13 februari 1903 kunde detta sjukhus, kallat Provisoriska sjukhuset, öppnas. De sjuka, liksom läkare och övrig personal kom från Katarina. Det nya sjukhuset fick en mansavdelning med 66 sjuksängar och en kvinnoavdelning med 34 st.

1926 blev det Åsö sjukhus. Här arbetade Emilia Gustafsson som bodde i Blockmakarens hus på Stigberget.

Fjällgatan 23A uppfördes i början av 1860-talet och 20 år senare 23B, båda för Frans Schartaus handelsinstitut, som 1915 flyttade upp till sitt nya skolhus uppe på Stigbergsgatan.

I de två husen inrättade då Svenska cancerföreningen och Radiumhemmet kliniker. Bild nere till vänster. Här inreddes 34 sängplatser, flera behandlingsrum och bostäder för personalen.

De cancersjuka erbjöds nu strålbehandling för sina tumörsjukdomar, i form av röntgen- och radiumbehandling i stället för kirurgi. Det blev en internationellt välkänd institution som dominerade strålbehandlingen i Norden.

Forts på nästa sida =>

I slutet av 1930-talet flyttade denna institution till Karolinska sjukhuset.

Efter ombyggnad av husen till ett sjukhus öppnades så Stigbergets sjukhus 1941 på Fjällgatan. Tillsammans med Åsö sjukhus kom de att bli Stockholms första långvårdavdelning.

De två sjukhusen slogs ihop 1944 till Stigbergets-Åsö sjukhus när Södersjukhuset stod klart för att ta emot patienter.

Källor: Stadsholmen Stenbodarne 1
Radiumhemmets forskningsfonder
Stockholms kommunkalender 1907
Text: Johan Murray

SÖDERSJUKHUSET

Södersjukhuset invigdes 3/4 1944 som Nordens största, tänkt att bli ett modernt centralsjukhus för södra Stockholm. Det hade planerats sedan 1930 och byggdes 1937–1944.

Bakgrunden var att de snabbt växande södra stadsdelarna behövde vårdplatser. Det skulle ha 1 200 platser och vård inom alla större specialiteter.

Arkitekterna Hjalmar Cederström och Hermann Imhäuser övergav det äldre paviljongtänkandet med friliggande hus och skapade ett sjukhus där alla funktioner bands samman i en enda

stor byggnad. Patientsalarna vette åt söder med utsikt över Årstaviken. Byggnaden kallades ”Söders vita pärla” och lyftes fram som ett modernt föredöme, både arkitektoniskt och sjukvårdsorganisatoriskt, funktionalistiskt och industriellt.

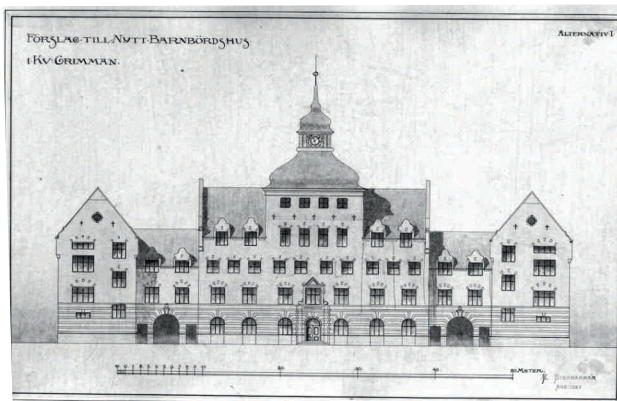
Hit flyttades patienterna från flera äldre Södermalmsinstitutioner samtidigt som dessa fick mer begränsade roller och successivt avvecklades eller omvandlades under de följande decennierna.

Källa: Wikipedia
Text: Johan Murray

BARNBÖRDSHUSEN

Nära Mariatorget löper Wollmar Yxkullsgatan fram i öst-västlig riktning. Gatan är en klassiker i vårdsammanhang. Sedan länge ligger här ”Mariapol” ett namn lika känt som Plattan i city. Kliniken bedriver öppenvård för kroniska alkoholister och narkomaner och miljön runt omkring är starkt färgad av patienternas missbruksproblem. Det omtalade gentrifierade Söder lyser här med sin frånvaro.

En gång i tiden var detta område platsen för Sveriges största barnbördshus, i folkmun kallad Södra BB. Vem har inte hört någon med stolthet intyga ”jag är född på Södra BB”? Den stora pampiga byggnaden som gränsar till Rosenlundsgatan uppfördes 1907 i nationalromantisk anda av arkitekten Ernst Stenhammar som även ritat Centralpalatset på Tegelbacken, putsat i samma varma aprikosfärg.

Idag för det en anonym tillvaro, fastighetsbolaget Locum förvaltar huset på nästan 8000 kvm och bedriver bland annat ätstörningsmottagning här. Den pampiga entrén där så många havande mödrar passerat för att föda är dold av en anskrämlig genomfart för leveranser.

Men allt började i andra änden av gatan. I hörnan av Timmermansgatan ligger ett nyrenoverat bostadshus. Inpräntat på den släta sepiafärgade fasaden kan man läsa texten ”Maria sjukhus”. Här tar historien om Södra BB sin början.

Bakgrunden var barnsängsfebern som härjade på Allmänna BB på 1850-talet. För att råda bot på smittan vädjade professorn Nils Johan Berlin, generaldirektör för Sundhetsnämnden, att ett provisoriskt barnbördshus skulle inrättas på Södermalm. Sagt och gjort, staden inköpte 1874 hela kvarteret Suggan (ja ni läste rätt) på Wollmar Yxkullsgatan, 21, 25 och 27. Kvarteret omfattade dels ett gytter av fabriksbyggnader, dels det vackra Momma Reenstierna palats.

Huset som ännu står kvar hade efter ungefär hundra år som sommarnöje åt den holländske handelsmannen Momma Reenstierna blivit en del av ett expanderande väveri. En fabrikk hade byggts intill palatset 1758 och i det huset inrymdes

Maria sjukhus. Från början kallades det Provisoriska Barnbördshuset men efter några år insåg man att det behövdes två BB i Stockholm ett söder och ett norr om Slussen och därför permanentades verksamheten 1881. På andra sidan gatan var det också fullt av barn, där ligger ännu Stockholms äldsta folkskolebyggnad ritad av J. F. Åbom.

Ja staden var full av barn, levande och döda. Barnadödligheten i Stockholm var förfärande hög. I mitten av 1800-talet dog närmare hälften av alla barn före vuxen ålder. I begravningsböckerna på södra BB uppgavs dödsorsaken ofta vara det något oprecisa ”medfödd svaghet”, men inte sällan var orsaken tuberkulos och syfilis som förts över från mamman, vilket noterades i journalen.

Källor:

Arne Munthe Västra Södermalm
från mitten av 1800-talet.

Claes Lundin Nya Stockholm
Staffan Tjerneld Stockholmsliv
Söder om Slussen

Läkartidningen nr 17 2005

Stockholmskällan

Text: Stella Fare

Barnsängsfebern fortsatte att skörda mödrarnas liv långt efter att den ungerska läkaren Ignas Semmelweis 1871 upptäckt att smittan spreds via sjukvårdspersonalens bristande handhygien. Först vid sekelskiftet bemästrades sjukdomen och mödradödligheten sjönk dramatiskt på barnbördssjukhusen i Stockholm. Av rädsla för smittorisken var det länge bara de allra fattigaste som frivilligt födde på sjukhus. I stället valde man hemförlossning med en legitimerad barnmorska som vid sekelskiftet tog 8 kr i avgift, vilket många fattiga kvinnor inte hade råd med.

Under en period utbildades barnmorskor i Momma Reenstiernas palats och på bilden här från år 1905 ser man de stolta lärarna med sina elever framför prunkande grönska. Överhuvudtaget var omsorgen om utemiljön intill sjukhusen mycket större än idag. Jämför man med nya Karolinskas entré som är en veritabel stenöken, så förstår ni vad jag menar. Mellan alla hus fanns gräsmattor och höga träd och inne på gården till Stenhammars nya byggnad anlades även en stor sjukhuspark, idag helt spolierad.

Ofta var mammorna på Södra BB ogifta och deras barn skrevs in i födelseboken som "oäkta". Begreppet förföljde många barn under hela uppväxten och gav upphov till mobbning och trakasserier. Mödrarna kunde välja att vara anonyma, "moder okänd" vilket var en rättighet som kom till under Gustav III:s tid. Tanken var att minska de talrika barnamorden som utfördes av desperata kvinnor som ville undvika den sociala katastrofen det innebar att föda barn utanför äktenskapet.

På Södra BB har många sönderbor sett dagens ljus för första gången. En liten flicka hette Greta och hon kom till världen 1905 i det hus som har namnet Maria sjukhus inristat på fasaden.

Mamma var sömmerska och pappa var renhållningsarbetare, familjen bodde i en etta på Blekingegatan. Greta som hette

Gustavsson i efternamn tog 1920 båten över till Amerika och där skulle hon byta efternamn till Garbo. Några egna barn fick hon aldrig.

Greta och Mauritz Stiller 1925

BARNSJUKHUSET SAMARITEN

Ett stenkast från Södra BB på Krukmakargatan låg under tio år Barnsjukhuset Samariten, startat av ideella krafter 1890. Det året dog nästan 11 000 barn före tio års ålder av olika sjukdomar. Många bodde på det fattiga Södermalm. På Kungsholmen fanns Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt sedan 1859, men på Söder fanns inget barnsjukhus. Några borgerliga kvinnor tog därför initiativ till en insamling för att bygga ett nytt sjukhus.

En av dessa kvinnor var tonsättaren Laura Netzel, gift med Wilhelm Netzel professor i gynekologi på Serafen. Maken var handledare åt Sveriges första utexaminerade läkare Karolina Widerström. Laura Netzel och Maria Waern som också ansvarade för insamlingen kom att sitta i Samaritens styrelse i under en lång rad år.

Vid den här tiden drevs mycket vård och omsorg fortfarande i enskild regi och utan bidrag från det allmänna. Först hyrde man in sig i en gammal byggnad som tidigare hört till Zinkensdamms gård, huset rymde efter en renovering bara tio

sängar, men det var vad insamlingen på 80 000 kronor räckte till.

Man hade råd med en anställd sjuksköterska, Anna Borgstedt från Sophiahemmet. Till sin hjälp hade hon ett sjuksköterskebiträde och en gårdskarl. Övriga tjänster tillhandahölls av frivilliga läkare som arbetade gratis medan apotekare i staden donerade mediciner. En del hade fruar som varit med och organiserat insamlingen.

De följande åren gjordes med små resurser och utan antibiotika ett heroiskt arbete för barnsjukvården. Redan 1891 hade 181 barn vårdats på sjukhuset. Alla som skrevs ut var dock inte friska utan för att man bedömde att de kunde smitta de andra barnen eller att de var obotbara.

Ibland utbröt epidemier som mässling och vid ett tillfälle avled fyra barn på sjukhuset. Den vanligaste sjukdomen som

Samariten före 1905

drabbade barn på Söder var tuberkulos som frodades i de mörka och fuktiga bostäderna. Hälften av alla inskrivna barn under 1890-talet hade tuberkulos. En smittkälla var infekterad mjölk som barnen fick i sig. Det skulle dröja till pastöriseringen kom innan den smittkällan var helt undanröjd.

Något bot för folksjukdomar kom inte förrän 1940-talet då de första läkemedlen blev tillgängliga. Innan dess behandlades barnen som ofta var undernärda med vila, frisk luft och näringsrik mat. Andra vanliga sjukdomar som dödade många barn årligen var difteri eller strypsjukan som den hette i folkmun, och scharlakansfeber.

I slutet av seklet hade så mycket pengar donerats till Samariten att stadsfullmäktige beslöt att låta uppföra en ny byggnad i kvarteret Postiljonen på Ringvägen. Det nya huset döptes efter Jenny Lind som testamenterat 113 000 kronor till ett nytt bygge. Även Alfred Nobel donerade pengar och arkitekten Ernst Stenhammar fick uppdraget att utforma det nya barnsjukhuset.

Framför huset anlades med tiden en stor sjukhuspark såsom brukligt var. Sjukhuset stod klart 1909 och existerade sedan ända fram till 1974 då Huddinge sjukhus öppnade en ny barnklinik dit personalen fick flytta.

Sachsska barnsjukhuset hade då sedan länge inkorporerats med

Södersjukhuset. Sachsska växte också fram ur en privat donation i början av 1900-talet, från syskonen Josef Sachs och Alice Thiel till minne av sina föräldrar som förlorat sitt första barn i späda ålder. Huset ritat av Ivar Tengbom är känt för sin påkostade konstnärliga utsmyckning.

Samariten revs och ersattes av ett HSB-område ritat av Sven Wallander.

Samarit är en hjälpare i nöden och barnsjukhuset på Ringvägen blev livsavgörande för tusentals barn och deras familjer. Personalen blev legendarisk för sina insatser och nog hade det väl varit lämpligt att döpa någon av gatorna i närheten efter en av dem. Syster Karin som var husmor på sjukhuset ser du på omslaget till denna utgåva av meddelanden.

Hennes hatt bar på en speciell symbolik. Det svarta bandet runt mössan var allvaret i arbetet och den vita spetsen stod för glädjen. Doktor Abelins gata i närheten kunde gott fått heta Syster Karins gata. Inget ont om Abelin men han var verksam på Norrmalm.

Källor: En liten bok om Ringvägen av Maj Sandin, Där de vita sängar stå av Lena Högberg, Västra Södermalm från mitten av 1800-talet av Arne Munthe, Stockholms Gatunamn, locum.se
Text: Stella Fare

ROSENLUNDS SJUKHUS

När Stockholms invånare på 1700-talet av ålder eller sjukdom inte längre kunde försörja sig på arbete var de utlämnade till de anhörigas välvilja eller att tigga.

Katarina församling inrättade då ett fattighus i Lillienhofska palatset vid nuvarande Medborgarplatsen. Marias motsvarighet låg på Bellmansgatan.

1870 krävde Stockholms revisorer nybygge och 1877 stod Södermalms Fattighus, de båda församlingarnas gemensamma fattighus, klart med tillhörande kyrka i gotisk stil på Rackarbacken, det som skulle bli Rosenlund. Ett kallt berg utan vegetation och långt från stadens bebyggelse.

Ålderdomshemmet erbjöd mat och logi och möjlighet att arbeta i små verkstäder. Det fanns såväl små rum för 2 understödstagare som stora 10-bäddssalar liksom en isoleringscell för bråkstakar och de med smittsamma sjuk-

domar. Det rådde absolut spritförbud och inpasserande kontrollerades i vaktstugan.

Hemmet byggdes ut och fick plats med 762 boende, och ytterligare 400 när Katarinahuset invigdes 1905 och ännu att antal när Guldröllophemmet för åldriga makar uppfördes 1913. Det ritades av Hjalmar Cederström, sedemera chefsarkitekt för Södersjukhuset i funkisstil.

Mellan 1969 och 1973 uppfördes det stora, 35 meter höga elvavåningshuset, ritat av Ervin Pütseps Arkitektkontor.

Äldreboendet vid det som då kallades Rosenlunds sjukhem flyttades år 2003 till Bergsund.

Idag finns det mest öppenvård och specialistmottagningar här: Rosenlunds vårdcentral (allmänmedicin, diabetes, astma, psykiolog, vaccinationer m.m.).

Även Närakut Rosenlund, psykiatrisk jourmottagning, folktandvård, barnmorskemottagning, hörselhabilitering, Södermalms rehab och närlaboratorium har lokaler här.

Källor: Locum.se
Rosenlunds historia,
Wikipedia.
Text: Johan Murray

ERSTA SJUKHUS

Som avslutning känns det naturligt att återknyta till östra Södermalm och även till den katolska tiden när kyrkans tjänare stod för det mesta av sjuk- och fattigvården.

Diakonin har anor från den kristna kyrkans äldsta tid, och på 1830-talet väcktes den upp igen i Kaiserswerth i Tyskland, där Florence Nightingale skolades i sjuk- och sjuåvård. Utbildningen handlade om renlighet, tjänande och god omvårdnad samt även om läsning och skrivning.

Marie Cederskiöld från Småland utbildades i Kaiserswerth för att 1851 starta en diakoniss- och sjukvårdsutbildning på Kungsholmen i Stockholm. Diakonissorerna praktiserade sina färdigheter i det nya Serafimerlasarettet.

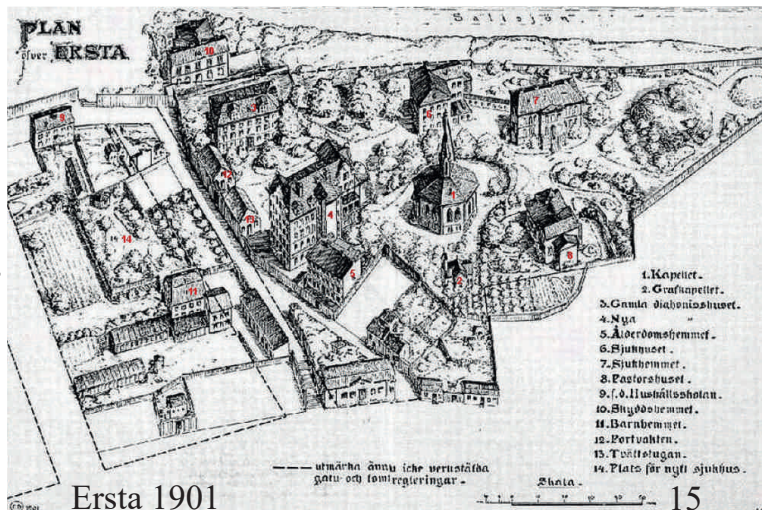
1864 inköptes Ehrstad Malmgård på Söder och man lät bygga ett eget vackert, praktiskt och hygieniskt sjukhus med plats för 40 patienter och boende för diakonissorerna. Dessa skulle inte gifta sig men fick efter sin oavlönade tjänst i någon församling återvända och omhändertas på ålderdomen på Ersta.

I början på 1900-talet byggdes ett nytt större sjukhus med 103 vårdplatser på tomten intill, Lilla Ersta, som även tog emot patienter från kommunen. Det sociala arbetet växte också till med många behjärtansvärda satsningar för människor med olika svårigheter, satsningar som samhället sedan tagit efter: på hemlöshet, drogberoende, psykisk ohälsa, våldsutsatta, döende m.fl.

Sedan 1944 är sjuksköterske- och diakonutbildningarna skilda.

Ett nytt sjukhus med 90 vårdplatser öppnades 2023 vid Folkungagatan men det tidigare används än.

Källor: Ersta Diakonisällskap 150 år
Ersta Diakoni Webbplats
Text: Johan Murray

MINNESORD

Topsy Bondeson 1938-2026

Selfie

Vilken enastående människa! En sann humanist och en frisk fläkt i föreningslivet.

I vår förening debuterade hon 3 juni 1980 då hon som arkeolog guidade runt på Birka. 145 st deltog i båtturen. Sedan kom hon 1995 till styrelsen som vice sekreterare, 1996-98 sekreterare och 2002-24 som ordförande.

Hon ansåg att alla skulle kunna vara med! Avgifter fick inte vara för höga, och många arrangemang blev gratis.

Topsy hade en särskild förmåga att skapa minnesvärda upplevelser med små medel. En utflykt till Lidingö med SL-båt kunde bli ett litet äventyr: Några gick upp i en skogsbacke och åt medhavd matsäck, andra valde serveringen en bit bort. Sedan samlades alla över en gemensam glass i kiosken.

Utflykter gjordes till nära och fjärran sevärdheter, ofta med henne som kunnig och engagerad ciceron. Söders parker och koloniträdgårdar låg henne varmt om hjärtat men även långväga utflykter företogs, som till kärnkraftverket i Forsmark och parkstaden Enköping.

Film var ett annat stort intresse och årligen visades någon äldre film med anknytning till Söder i biografen Nostalgia.

Hon älskade matlagning. Vid skördefesterna med musikunderhållning som hölls från 2005 lagade hon och dottern Sofia gärna någon exklusiv tre-rättersmeny, och till vårt stora 70-års kalas gjorde hon en jubileumsmiddag. Hon bjöd alltid på något gott till styrelsemötena.

Hon kände starkt för Linjalen, sitt kvarter, och engagerade sig i frågor som rörde garaget och den lokala ICA-butiken. Det skulle vara för alla boendes bästa med en grön innergård, skyddad från trafiken och med trygga ytor där barn kunde växa upp och leka utan fara.

Topsy var generös utan åthävor, principfast utan hårdhet och envis med värme. Vi saknar henne djupt, och tacksamheten över det hon gjort för vår förening kommer att finnas kvar länge.

Märta Franson 1926-2025

Foto ur hennes bok

Märta var rektor för privatskolan Maria Elementarskola i 40 år, från 1964 till 1995, som hade inriktningen att ge eleverna goda ämneskunskaper i en god miljö.

För sin gärning fick hon S:t Eriksmedaljen och Pro Patrias guldmedalj.

1991 förärades hon vårt Kasperpris för ett "engagerat och mångårigt arbete bland Söders barn och ungdomar".

Stig Dingertz 1926-2025

Foto: Topsy Bondeson

Stig kom till Sverige och Söder 1936, en stadsdel han förblev trogen och engagerad i, särskilt när det gällde bevarandet av de kulturhistoriska miljöerna på Mariaberget och i Katarina. Vid sidan av sina många politiska uppdrag i stadsfullmäktige och landstinget, var han även förste chef för Leksaksmuseet vid Mariatorget.

För sina insatser belönades han med vårt Kasperpris 2003.

Annelie Holst 1946-2025

Foto: Jonas Holst

Annelie valdes in i vår styrelse pandemiåret 2021. Sällsynt mild och klok, med ett brett kultur- och naturintresse och med många hjälpsamma vänner var hon en stor tillgång för föreningen.

Genom henne fick vi en inblick i Södergårdens renoveringsbekymmer och i opinionsläget för pågående förändringar i området där hon bodde. Hon lämnade flera bra förslag efter sig för styrelsen att förvalta i tacksamhet och stor saknad.

VERKSAMHETEN 2025

Vid årsmötet den 10 april, med 19 medlemmar närvarande, valdes Stella Fare till ordförande efter vår mångåriga kämpe Topsy Bondeson. Vi fick även en ny kassör genom valet av Saila Zetterberg. Styrelsen förlorade i augusti en ledamot då Annelie Holst dessvärre plötsligt avled.

Under kalenderåret har styrelsen sammanträtt vid tio tillfällen. Mötena har behandlat föreningens ekonomi, medlemsaktiviteter samt produktionen av årets Meddelanden. Beslut fattades att inte dela ut någon Kasper under 2025.

23 april besökte vi Stadsmuseets utställning Sekelskiftet 1900, som skildrar när Stockholm växte från småstad till storstad, präglad av stark folkökning samt betydande tekniska och kulturella framsteg.

14 maj tog vi i en promenad i Tantolunden under ledning av Stella Fare, som berättade om parkens tillkomst och utveckling.

12 juni var det ännu en utflykt, denna gång med SL-båt från Stads- huset. Resan bjöd på vackra vyer och målet var Ekebyhovs välbesökta herrgård på Ekerö med en storslagen park.

20 augusti gav Maria Lindberg Howard oss en levande inblick i fem starka kvinnoöden under en vandring på östra Södermalm. Ett sjätte

presenterade Helena Willes vid vårt avslutande besök i Anna Lindhagens museum på Fjällgatan.

Sedan dröjde det innan nästa evenemang kunde bli av, beroende på sjukdomar och andra förhinder. Positivt var att vi kunde skicka ut höstens program med CityMail, för det sparade en rejäl slant.

4 december fick vi en exklusiv visning av knäckebrödsbagare Julius Westerdahls ståtliga hus. Det är inrett med en stilblandning av nyrenässans, nyrokoko, nybarock, empir och jugend.

10 december höll Johan Schück föredrag om arkitekten Erik Josephsson och hans släkt. Erik skapade många pampiga byggnader åt armen, näringslivet och bankerna som vi än idag kan beundra.

17 januari 2026 visade Erik Gunnarsson snus-kungen Knut Ljunglöfs praktfulla rum i Medborgarhuset för oss och sedan berättade Maj Sandin om hans liv.

22 januari 2026 fick vi titta in i magasinen på Stadsarkivet i Liljeholmen. Hampus Busk visade oss några av deras rariteter.

Reportage från aktiviteterna finns på foreningensodermalm.com

Styrelsen

FÖRENINGEN SÖDERMALM

Postadress: Föreningen Södermalm, c/o Johan Murray,
Gullmarsvägen 10 lgh 1602, 121 40 Johanneshov

Styrelse under 2025 har varit

Stella Fare, ordförande

Johan Murray,
sekreterare, hemsida, GDPR, Meddelanden, medlemsregister

Saila Zetterberg, kassör

Inger Sandkil, Annelie Holst (avliden),
Jesper Brunius, Joakim Bergman (sociala medier) ledamöter.

Hedersledamöter: Sture Holmbergh, Topsy Bondeson (avliden).

Föreningens ändamål är att verka för bevarandet av Södermalms kultur- och skönhetsvärden samt att väcka och vidga intresset för Södermalms historia och minnen, bl.a. genom denna tidskrift, medlemsmöten och utflykter. Föreningen samverkar med Sofia Hembygdsförening och Högalids Hembygdsförening.

KALLELSE

Onsdagen den 8:e april kl. 18:00

KOM TILL ÅRSMÖTE

i Södergårdens Blå Salong, Götgatan 37 1½ tr utan hiss.

Efter de sedvanliga årsmötesförhandlingarna berättar Stella Fare om sjön Fatburens historia. Vi bjuder på kaffe och kaka.

T-Bana Medborgarplatsen, mittutgången

Årsavgiften är 150:- och sätts in på vårt plusgiro 50 56 31 - 2. Ange namn, adress och E-post.

Mer information på hemsidan foreningensodermalm.com.

PROGRAM: VÅREN OCH SOMMAREN 2026

Onsdagen den 13:e maj kl 15:30 KRISTINEHOVS MALMGÅRD

Guidad visning av Georg Fredrik och Helena Diedrichssons fint restaurerade hem från 1790-talet. Gården kom under 1800-talet att bli ett pensionärsboende för ålderstigne borgersmän, även kallat Borgerskapets gubbhus.

Samling på Malmgårdens gårdsplan. T-bana Hornstull, utgång Högalidsparken. Föranmälan till medlem@foreningensodermalm.com pga fika. Inget maxantal. Avgift inklusive fika 195 kr. Betalas på plats.

Onsdag den 10:e juni kl 14:00 VANDRING I LÅNGBRO SJUKHUSPARK

Anita Lundin och Stella Fare leder oss runt i och berättar om Långbro sjukhuspark som formades utifrån 1910-talets ideal med engelsk romantisk stil med tyska influenser. Dammen i centrum med sitt fågelliv och de stora sjukhusbyggnaderna i jugend ritade av Gustav Wickman är mycket anslående.

Samling vid Långbro bakficka. T-bana till Fruängen. Kort promenad eller buss 144/163 till Fredrika Bremers gata. Avgift 100 kr. Betalas på plats. Fika efteråt på Långbro bakficka (på egen bekostnad).

Söndagen den 16:e augusti kl 14.00 SVINDERSVIKS MUSEUM, PARK OCH CAFÉ

Svindersvik byggdes i början av 1740-talet som ett sommarnöje för bruksägaren Claes Grills familj. Gården har även ägts av K A Almgren, sidenvävaren. Den är välbevarad och ägs och visas numera av Nordiska Museet.

OBS: En guidad visning av byggnaderna kostar 150 kr och ska förköpas på <https://biljetter.nordiskamuseet.se/>. Förköpen öppnar i maj. Parkbesöket är gratis.

Samling vid Tvärbanans ändhållplats Sickla kl 13:40 för en smått kuperad promenad till Svindersvik eller på gårdsplanen kl 14:00.

